

(25.06.1934 – 14.09.2011)

МАРАТ МИКОЛАЙОВИЧ ВЕРНІКОВ

У вересні 2011 року перестало битися серце професора Марата Миколайовича Вернікова. З нами zostалися його праці, його приклад чесного служіння філософії, його мудрість, його людяність.

Верніков Марат Миколайович — відомий український учений і викладач філософії, доктор філософських наук (1981), професор (1984), Заслужений діяч науки і техніки України (1999), академік Української академії політичних наук (2002), завідувач кафедри культурології філософського факультету Одеського національного університету ім. І.І. Мечникова (2003), голова спеціалізованої вченої ради ОНУ ім. І.І. Мечникова із захисту докторських дисертацій з філософії (2002). Марат Миколайович працював в Одеському національному університеті ім. І.І. Мечникова починаючи з січня 1999 року, коли він обіймав посаду професора кафедри філософії природничих факультетів. Нагороджений Почесною грамотою голови Одеської обласної державної адміністрації за вагомий внесок у створення філософського факультету, був також одним із засновників кафедри культурології і Спеціалізованої вченої ради із захисту докторських та кандидатських дисертацій.

Народився Марат Миколайович 25 червня 1934 року в селі Щербинівка, нині місто Червоноармійськ, Донецької області.

Марат Миколайович розповідав: «Виховала мене матір, яка виросла в багатодітній сім'ї шахтаря, загиблого в шахті. Але завдяки демократичній освітянській політиці радянської влади закінчила в Одесі медичний робфак і продовжувала навчання в Одеському і Київському медичних інститутах. Страхіття німецько-фашистської окупації ми пережили під Маріуполем і в самому Маріуполі, де мати брала участь у партизансько-

му русі. 1946 року їй було відряджено Наркомздравом у Львівську область, де ми проживали спочатку в одному з районів, а потім — у м. Львові».

Тут Марат Миколайович закінчив середню школу (1952) та юридичний факультет Львівського державного університету з відзнакою (1957), працював у радах народних депутатів. Закінчив аспірантуру у відділі філософії Інституту суспільних наук при Львівському державному університеті ім. І. Франка (1964—1967), захистив кандидатську дисертацію з філософії, працював у Лісотехнічному інституті, в якому створив і очолив кафедру філософії, навчався в докторантурі (1969—1974). Упродовж 1974—1997 років працював в Інституті суспільних наук Академії наук України (зараз — Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України) завідувачем і провідним науковим співробітником відділу філософії.

За непростих умов 1990-х років Марат Миколайович зорганізував групу філософів і разом з ними утворив Львівську філософську спілку «Cogito» (1992), яку очолив як її голова, а з січня 2001 року — як її президент. 1994 року Марат Миколайович обійняв посаду директора Інституту філософії, логіки й соціології, створеного за його ініціативою Львівською філософською спілкою. З 1997 року очолював науковий журнал «Філософські пошуки», ініціював утворення та очолив 1997 року Асоціацію філософських спілок. Одночасно був почесним академіком Академії історії та культури євреїв України імені Шимона Дубнова, співзасновником і академіком української Академії русистики, співзасновником Українського філософського фонду, ініціатором заснування міжнародного Товариства філософів слов'янських країн. Увійшов до складу редколегії часопису «Софія», а також редколегій наукового шоквартальника «Шкісе гуманістичне» (Ольштин, Польща), наукового часопису «Перспективи» (Одеса), філософської серії «Вісника Одеського національного університету ім. І.І. Мечникова» та інших наукових видань.

Марат Миколайович знаний як ініціатор та організатор багатьох наукових конференцій з філософії та історії філософії. Зокрема, 1967 року у Львові було проведено I Міжнародну наукову конференцію з історії філософії України, на якій були присутні П.В. Копнін, В.І. Шинкарук, філософи майже з усієї України, інших республік Радянського Союзу: Казахстану, Грузії, Білорусі (у тому числі директор Інституту філософії і соціології Є.М. Бобосов). 1995 року з ініціативи професора М.М. Вернікова Львівська філософська спілка «Cogito», спільно з Інститутом філософії Польської академії наук і Варшавським університетом, провела Міжнародну наукову конференцію, присвячену 100-річчю Львівсько-Варшавської філософської школи. За час роботи Марата Миколайовича в Одеському національному університеті ім. І.І. Мечникова з його ініціативи відбулося 10 міжнародних наукових конференцій, у тому числі присвячених філософським проблемам гуманізації освіти в Україні (2002), розвиткові філософських і культурологічних ідей в Україні в контексті світового соціокультурного процесу (2004). У лютому 2005 року у Львові та Одесі відбулася Міжнародна наукова конференція, присвячена 120-річчю видатного українського й польського філософа, психолога і педагога — академіка Степана Балея. Її було організовано зусиллями філософського факультету Одеського національного університету спільно зі Львівським Науково-практичним центром Інституту психології і педагогіки АПН України та університетом «Львівський Ставропігон».

Спеціалізація наукової роботи М.М. Вернікова: історія філософії (насамперед вітчизняної й польської) та соціальна філософія. 1964 року професор Верніков започаткував в Україні фундаментальне вивчення Львівсько-Варшавської філософської школи, досліджував історію її виникнення й розвитку. На відміну від панівного за радянського періоду погляду на неї як на *логічну* школу, він запропонував і всебічно обґрунтував тлумачення Львівсько-Варшавської філософської школи як *філософського* напрямку, розкрив її ідейно-теоретичні джерела, єдність концептуальних засад і значення для вітчизняної та світової філософської думки. Осмислення належності Львівсько-Варшавської філософської школи до сцієнтистсько-аналітичних рухів сприяло започаткуванню багатопланового вивчення її доробку в нашій країні, дослідженню загальнофілософської платформи даної школи, внеску її представників, поряд із логікою та методологією, в такі галузі знання, як психологія, педагогіка, етика, естетика та інші.

У працях М.М. Вернікова висвітлюються характер та головні напрями польської філософії кінця ХІХ — першої третини ХХ сторіччя, її розвиток у зв'язку з українською філософією цього періоду. Зокрема, Марат Миколайович започаткував в Україні фундаментальне вивчення доробку видатного українського і польського філософа, психолога та педагога, академіка Степана Балея, створив першу повну бібліографію його праць і розпочав перше українське академічне видання зібрання праць С. Балея у 5-ти томах і 2-х книгах. Це видання, підготовка якого пов'язана з великою дослідницькою працею, започаткувало в Україні новий науковий напрям, що синтезує персоналістсько-екзистенційне, філософсько-світглядне бачення (з елементами номіналізму та антропологізму) із психологічним підходом у теорії та практиці педагогіки й виховання.

В історії української філософії ХІХ—ХХ сторічч Марат Миколайович досліджував гуманістичні тенденції персоналістсько-екзистенційного спрямування. У цьому ж контексті розглядав він і соціальну філософію. Запропонувавши, на противагу лінійним уявленням, новий, релятивно-інтенційний критерій історичної типології суспільств, який робить засадовим співвідношення суспільства й конкретної людини, професор Верніков виокремлював соціоінтенційний і гомоінтенційний типи суспільств, культур і цивілізацій. Він вважав, що у попередній історії переважно панував соціоінтенційний принцип, і тому класична соціальна філософія виражала погляд зовнішнього суспільства і слугувала його описові. Глобальна криза суспільства ХХ сторіччя є проявом історичної вичерпаності соціоінтенційного принципу й повороту до суспільства гомоінтенційного типу. Учений розробляв принципи екзистенційної онтології та обстоював екзистенційний підхід у соціальній філософії, який, на його думку, уможливорює адекватний теоретичний опис нового суспільства.

ВИБРАНІ ПРАЦІ ПРОФЕСОРА М.М.ВЕРНІКОВА:

Верніков М.М. Философская концепция Львовско-Варшавской школы // Вопросы философии. — 1969. — № 6.

Верніков М.М., Нарський І.С. О номиналистическом материализме Т. Котарбинского и С. Лесневского (спільно з проф. І.С. Нарським) // Философские науки. — 1972. — № 4.

- Верніков М.М.* Методологічний аналіз кризи філософського ідеалізму. На матеріалах польської філософії кінця ХІХ — першої треті ХХ в. — Київ: Наукова думка, 1978 (монографія).
- Верніков М.М.* Філософські погляди К. Твардовського // Філософські науки. — 1977. — № 2.
- Верніков М.М.* До історії вивчення Львівсько-Варшавської філософської школи в Україні // Український освітній журнал. — 1995.
- Слово про академіка Степана Балея // Філософські пошуки. — 1997. — Вип. ІV.
- Верніков М.М.* Спадщина Степана Балея в контексті сучасного суспільного розвитку і його тенденцій // Філософські пошуки. — 1999. — Вип. ІХ.
- Верніков М.М.* Життя і наукова діяльність академіка Степана Балея // Філософська думка. — 2001. — № 5.
- Верніков М.М.* Екзистенціальна онтологія і філософська антропологія // Філософські пошуки. — 1997. — Вип. 3.
- Балей С.* Зібрання праць: У 5-ти т. [2-х кн.] / О.В. Чайковський (відп. ред. тому), М.М. Верніков (наук.-пошук. робота, укладання, заг. ред., теор. аналіз праць). — Львів; Одеса, 2002. — Т. 1. — 488 с.
- Балей С.* Зібрання праць: У 5-ти т. [2-х кн.] / М.М. Верніков (наук.-пошук. робота, укладання, заг. ред., теор. аналіз праць). — Львів: Вид-во національного університету «Львівська політехніка», 2009. — Т. 2. — 512 с.

*Від імені колективу факультету
декан філософського факультету
Одеського національного університету
ім. І.І. Мечникова,
О.В. ЧАЙКОВСЬКИЙ*